

Aizstāvības funkcijas kā procesuāla pamatprincipa nozīme tiesību uz aizstāvību īstenojamībā

Demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās iekārtas atbilstoša esamība nav iespējama bez kriminālprocesa kā tiesiski reglamentētas procesuālās kārtības izveidošanas. Šāda praktiskā nepieciešamība sakņojas valsts pienākumā nodrošināt adekvātu atbildes mehānismu gadījumiem, kad noticis noziedzīgs nodarījums, izvirzot pienākumu noskaidrot tā apstākļus, vainīgo personu un rast taisnīgu, kriminālprocesa veikšanas mērķim atbilstošu tiesisko noregulējumu. [1]

Nav strīda, ka kriminālprocesā iesaistās daudzveidīgs personu loks, turklāt ar tā veikšanu var tikt skarts vai ietekmēts arī plašs interešu un tiesību loks. Ievērojot šī pētījuma autore izraudzītā promocijas darba tematu, kas veltīts tiesību uz aizstāvību konceptam pirmstiesas kriminālprocesā, to aplūkojot vēsturiskā perspektīvā, turpmākajā izklāstā uzmanība pievērsta tieši šim elementam kā vienam no fundamentāli būtiskākajiem tiesību piešķirumiem, kas var ietekmēt visas kriminālprocesa norises kopējo taisnīgumu. [2] Arī Satversmes tiesas judikatūrā izcelta tiesību uz aizstāvību sevišķā loma, kas izprotama, šo tiesisko garantiju uzlūkojot kopsakarā ar vispārējiem tiesību principiem un citiem tiesību principiem, tostarp – kriminālprocesuālajiem pamatprincipiem. [3]

Mūsdienu Latvijas kriminālprocesā tiesības uz aizstāvību procesuālo pamatprincipu līmenī ir nostiprinātas divējādos aspektos – gan kā konkrēts principa formulējums, kas personai, pret kuru izvirzītas noteiktas pierādītības pakāpes aizdomas, ļauj īstenot aizstāvību pašai vai ar aizstāvja palīdzību, gan kā «procesuālo funkciju nošķiršanas» principa atsevišķs elements. Šī divējādā aizstāvības kā principa nostiprināšana izvirza nepieciešamību noskaidrot to, kā tiesību piemērošanas praksē ar saturu ir piepildāms «aizstāvības funkcijas» jēdziens, jo likumdevējs nav sniedzis šī termina skaidrojumu, lai gan atzinis, ka tam kriminālprocesuālās kārtības īstenošanā piemīt nozīme, ko apliecina arī tā normatīvā nostiprināšana.

Procesuālo krimināltiesību normu atrašana tiesiskajā realitātē

Nav šaubu, ka pilnīgā tiesību sistēmā funkcionē tiklab rakstītās, kā nerakstītās tiesību normas, kas to piemērošanas rezultātā ļauj atrisināt eventuālo situāciju. Arī norāde uz kriminālprocesu kā tiesiski

reglamentētu tiesisko attiecību noregulējuma formu ļauj uzskatīt, ka krimināltiesisko attiecību noregulēšanā būtiska nozīme piemīt rakstīto un nerakstīto tiesību normām. Lai gan augsti attīstīts tiesību normas piemērotāja juridiskais saprāts racionāli tiecas konkretizēt vispārējos tiesību principus kā nerakstītas tiesību normas, tās attiecinot uz konkrēto risināmo situāciju, praktiskā realitāte apliecina, ka procesuālā kārtība nevar funkcionēt bez skaidri definēta, iespējami pilnīgāka un tiesiskās garantijas piešķiršana kriminālprocesuālā noregulējuma.

Šajā aspektā uzmanība vēršama uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atklāto vispārējo tiesību principu un tā funkcionālās esības pamatošanai sniegto skaidrojumu, proti, «[...] princips, ka kriminālprocesa noteikumiem ir jābūt noteiktiem likumā, ir vispārējs tiesību princips. Tas pastāv līdzās prasībai, ka arī materiālo krimināltiesību normas ir jānosaka ar likumu, secīgi, kriminālprocesā tas ir ietverts maksimā «nullum iudicium, sine lege». Šajā principā ir noteiktas īpašas prasības tiesvedības norisei, lai garantētu taisnīgu tiesu, kas ietver pušu līdztiesības ievērošanu. Tiesa arī norāda, ka procesuālo noteikumu primārais mērķis ir aizsargāt personu pret jebkādu pilnvaru ļaunprātīgu izmantošanu, un tāpēc tieši aizstāvība, visticamāk, cieš no šādu prasību izlaidumiem un neskaidrības.» [4]

Minētā norāde apliecina, ka princips «nullum iudicium, sine lege» (lat. *Nav tiesiskuma bez likuma*) ir nošķirams no materiālo krimināltiesību principa «nullum crimen, sine lege» (lat. *Nav nozieguma bez likuma*). [5] Savukārt šis atzinums ir pamats uzskatam, ka tiesību virsvadības princips kopsakarā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atklāto vispārējo tiesību principu «nullum iudicium, sine lege» attiecībā uz kriminālprocesuālo noregulējumu konkretizējams tādējādi, ka pozitīvajām tiesību normām ir jāparedz konkrētas un nepārprotamas minimālās garantijas, ierobežojot valsts varas iespējamo patvaļu pret kriminālprocesā iesaistīto personu. [6]

Autore pieļauj, ka latīņu jēdziens «iudicium» var radīt zināmas viedokļu atšķirības, tālab būtu nepieciešams īsi pievērsties tā etimoloģijai. Lai gan primāri patiesām šis jēdziens apzīmē «tiesas nolēmumu», [7] tomēr bez ievērības nebūtu atstājams tā kopējais lietojuma konteksts dažādos juridiskajā zinātnē tapušajos pētījumos. Tā, starpkaru perioda publikācijās «iudicium» izmantots kā aprakstošs jēdziens attiecībā uz visu procesa, tostarp – kriminālprocesa norisi, raksturojot procesu tā agrīnajās stadijās kā «iudicium». [8] Arī mūsdienu avotos rodams skaidrojums, ka «iudicium» izprotams kā tiesu varas realizēšana vai process, kurā tiek izskatīts un izspriests tiesību vai faktu jautājums. [9] Tādējādi, autores ieskatā, nebūtu nekāda pamata šī jēdziena latviskojumu sasaistīt vienīgi ar tiesas nolēmumu, bet gan to izprast tā plašākajā lietojuma kontekstā, tostarp – kā procesuālo norisi raksturojošu terminu.

Krimināltiesisko attiecību risinājumam ir jābūt taisnīgam – taisnīgs risinājums jeb rezultāts nav panākams bez taisnīga procesa. [10] Šī iemesla dēļ tiesību doktrīnā uzsvērts, ka, «[j]o smagāks tiesību ierobežojums, jo precīzākam, detalizētākam un nepārprotamākam jābūt to pieļaujošai tiesību normai. Tāpat īpaši nozīmīgi norādīt, ka jebkuram procedūras jautājumam jābūt pietiekami precīzi noregulētam [...]. Tādējādi – sākotnēji jābūt precīzai normai un tad tās precīzai piemērošanai.» [11]

Lai ar tiesību normu varētu pieprasīt noteiktu rīcību un ar cilvēka gribas izpaušmi motivētu darbību vai bezdarbību, ir nepieciešami konkrēti rīcības priekšraksti, kas ietērpti vārdiskā – abstraktu jēdzienu – formā, kuri piepildāmi ar saturu attiecīgā priekšraksta satura izpratnei. [12] Par tiesiskā priekšraksta atbilstību labas likumdošanas prasībām liecina tas, ka likumdevējs izraudzījies atbilstošus terminus, kuru saturs atpazīstams un vērtējams kopsakarā ar pārējo normas tekstu. [13] Līdz ar to likumdevēja uzdevums, pieņemot Satversmē nostiprinātajām vērtībām un pamattiesībām atbilstošu regulējumu, ir apzināties konkrētajā tiesību normā lietoto jēdzienu saturu un lietošanas daudzveidību, kas var piešķirt attiecīgajam priekšrakstam citu jēgu, kuru apzināties ir labas likumdošanas prasība. Ja likumdevējs šādu rakstīto tiesību normu jau pieņēmis, pienākums noskaidrot šī priekšraksta *ratio legis* un piemērot to atbilstoši tiesiskajai situācijai jau ir tiesību normas piemērotāja uzdevums.

Atkarībā no piesaistes pakāpes rakstītās normas saturam tiek nošķirta tiesību piemērošanu *secundum legem* (tiesību normu iztulkošana), *praeter legem* (likuma robu aizpildīšana) un *contra legem* (tiesību normas vai likuma labošana). [14]

Konkrētajos apstākļos, ievērojot Kriminālprocesa likuma 17. pantā izmantoto jēdzienu «aizstāvības funkcija», ir jānoskaidro, kuru no piemērošanas metodēm nepieciešams izmantot. Atbilstoši tiesību doktrīnā norādītajam *praeter legem* metodes izmantošanas priekšnoteikums ir apzināta likuma roba jeb neīsta (arī – šķietama) roba esība. [15] Minētais nozīmē, ka faktiski tiesiskajā noregulējumā roba nav, taču, konstatējot nepieciešamību attiecīgo priekšrakstu piemērot, tiesību normas piemērotājam ir jāpiepilda ar saturu konkrēts vērtējuma jēdziens jeb nenoteiktais juridiskais jēdziens. [16] Par tādiem atzīst atklātus juridiskos jēdzienus, ģenerālklausulas un norādes uz citiem tiesību aktiem vai rīcības brīvības izmantošanas ietvariem.

Jāņem vērā, ka atklātus juridiskus jēdzienus un ģenerālklausulas var nošķirt teorijā, bet praksē šī uzdevuma īstenošana ir krietni vien sarežģītāka. [17] Autore, ievērojot Dr. iur. Gintas Krūkles sniegto kategorizāciju, uzskata, ka termins «aizstāvības funkcija» šādā dimensijā būtu uzskatāms par atklātu juridisko jēdzienu, jo tam noteikti piemīt abstrakcijas pakāpe, taču tā nav sevišķi augsta, jo šī jēdziena satura izdibināšana ir sasaistāma ar procesuālo normu, kas noteic aizstāvības īstenošanu un tiesību uz aizstāvību realizēšanu kriminālprocesā. Vienlaikus, kā autore to atklās turpmāk, jēdzienam «aizstāvības funkcija» nav sniegtas normatīvas vadlīnijas, kā šis jēdziens būtu piepildāms ar saturu.

Metodoloģiski korekta *praeter legem* metodes pielietošana ir atklāta G. Krūkles pētījumā, [18] tādējādi autores uzdevums ir noskaidrot atklāta juridiskā jēdziena «aizstāvības funkcija» saturu.

Atklāta juridiskā jēdziena «aizstāvības funkcija» noskaidrošana, pielietojot *praeter legem* metodi

Pirmkārt, veidojot juridiskā siloģisma shēmu, iespējams konstatēt, ka faktiskā sastāva pazīmes nav iespējams tieši subsumēt tiesiskā sastāva pazīmēm. Šāda situācija konstatējama daudzveidīgos prakses gadījumos, ko citstarp ilustrē arī šāds turpmāk aplūkots piemērs.

Ja aizdomās turētā dzīvesvietas kratīšanā piedalās aizstāvis un klātesošs ir šīs personas nepilngadīgais bērns, tad aizstāvim ir jāīsteno uz viņu attiecinātā aizstāvības funkcija atbilstoši Kriminālprocesa likuma 17. pantam. Taču tiesību normas neparedz, kādas darbības aizstāvis tieši var veikt, nodrošinot gan sava klienta aizstāvību, gan nepilngadīgā interešu pārstāvību šādā tiesiskajā situācijā. Jānorāda, ka Kriminālprocesa likuma 181. pants, kas reglamentē kratīšanā klātesošu personu tiesības un pienākumus, neparedz konkrētas tiesiskās sekas nedz kratīšanas veikšanas turpināšanai, nedz darbības, kas veicamas, lai novērstu iespējamu tiesību aizskārumu nepilngadīgajam. Juridiskās obstrukcijas aizliegums, kā arī uz aizstāvi attiecināmās profesionalitātes prasības liedz šādu situāciju atstāt bez tūlītēja risinājuma. Jēdziens «aizstāvības funkcija» kā sistēmiederīgs termins Kriminālprocesa likuma normatīvajā ietvarā ir uzskatāms par atklātu juridisko jēdzienu, jo likumdevējs to nostiprinājis ar mērķi katrā individuālā gadījumā noteikt, kurš no aizstāvības funkcijas elementiem ir tiesiski iederīgs attiecīgajā gadījumā. Savukārt vispārīgs siloģisma shēmas formulējums, kas ļauj konstatēt nepieciešamību ar konkrētām saturiskām robežām piepildīt jēdzienu «aizstāvības funkcija», būtu izsakāms šādi: «Ja aizstāvis, ja īsteno personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, aizstāvību kriminālprocesā, tad viņam ir tiesības un pienākums realizēt aizstāvības funkciju.»

Vienlaikus praktiskās situācijas, kurās tiesību normu piemērotājs var sastapties ar aktuālu nepieciešamību adekvāti iztulkot jēdziena «aizstāvības funkcija» saturu, var būt ļoti daudzveidīgas un ar dažādu sarežģītības pakāpi. Tā, autores ieskatā, šādas situācijas var rasties Kriminālprocesa likuma 130. panta piemērošanas kontekstā, ievērojot apstākli, ka par nepieļaujamām un pierādīšanā neizmantojamām atzīstamas tādas ziņas par faktiem, kuras citstarp iegūtas, pārkāpjot kriminālprocesa pamatprincipus. Kā jau akcentēts iepriekš, «aizstāvības funkcija» ir viens no šādiem procesuāliem pamatprincipiem.

Tāpat praktisku aktualitāti šī jēdziena saturiskās izpratnes metodoloģija iegūst apstākļos, kad tiek vērtēts Kriminālprocesa likuma pārkāpuma būtiskums tiklab minētā likuma 575. panta pirmās daļas, kā otrās un trešās daļas izpratnē. Proti, «aizstāvības funkcijas» teleoloģiskās būtības pārkāpums var sasniegt tādu pakāpi, kas katrā ziņā izraisa tiesas nolēmuma atcelšanu, vai arī, ievērojot konkrētās situācijas apstākļus, tulkojot Kriminālprocesa likuma 17. pantu kopsakarā ar citiem procesuālajiem institūtiem, var būt iespējams paust konstatējumu, ka vēl kāds «aizstāvības funkcijas» tvērumā ietilpstošs elements ticis ievērojami pārkāpts, tādējādi radot būtisku Kriminālprocesa likuma pārkāpumu, kas noveda pie nelikumīga nolēmuma.

Otrkārt, ir nepieciešams veikt atklātā juridiskā jēdziena patiesuma pārbaudi. [19] Jāatzīmē, ka nedz šim, nedz citiem terminiem Kriminālprocesa likumā nav sniegta legāldefinīcija. Tāpat šī jēdziena atklāšana nav iespējama, aplūkojot pakārtotus normatīvos aktus vai citus uz, piemēram, advokātiem

attiecināmos profesionālās darbības noteikumus, jo šie avoti tikai daļēji atklāj aizstāvības kā praktiski realizējamas darbības saturu konkrētās tiesiskajās situācijās. Visbeidzot – nevar pieņemt, ka šī jēdziena saturs būtu formāli izprotams tikai no konkrētā noregulējuma sfēras, jo aizstāvību var realizēt gan pati persona, gan tās aizstāvis, līdz ar to ir jānoskaidro, kāpēc likumdevējs ir piešķīris procesuāla pamatprincipa nozīmi tieši šādās funkcijas nošķiršanai.

Treškārt, jānorāda, ka šī atklātā juridiskā jēdziena lietošanas sfēra ir ierobežota tieši materiālo un procesuālo krimināltiesību sfērā, ļaujot precizēt to, kā tiesības uz aizstāvību ir izprotamas to funkcionālajā nozīmē.

Ceturtkārt, nepieciešams formulēt abstraktu juridisko vadlīniju jeb definīciju, kas papildītu ar saturu jeb formulētu to, kā ir saprotams jēdziens «aizstāvības funkcija».

Tiesību zinātnē norādīts, ka Kriminālprocesa likuma 17. pantā noteiktās procesuālo funkciju kategorijas uzskatāmas par tādām, no kurām atvasināmas konkrētas noteiktiem subjektiem piemītošas funkcijas attiecīgās procesuālajās situācijās. [20] Profesore Dr. iur. Ārija Meikališa atzīmējusi, ka «[...] kriminālprocesuālās funkcijas ir kriminālvajāšana, aizstāvība un lietas izšķiršana tiesā, kas atzīstamas par kriminālprocesuālās darbības pamatfunkcijām» [21], vienlaikus uzsverot «[s]avas tiesības puses iztiesāšanas laikā realizē procesuālās sacīkstes formā, tādējādi pušu līdztiesības principam iekļaujoties sacīkstes principā un nedalāmi ar to saplūstot» [22].

Raksturojot kriminālprocesuālās funkcijas jēdzienu, tas tiek saprasts gan kā procesuālo darbību virziens, proti, uz kāda rezultāta panākšanu darbība ir vērsta, gan kā noteiktu darbību veikšana, ievērojot konkrētam kriminālprocesa dalībniekam piešķirto tiesību apjomu. [23] Savukārt, aplūkojot specifiski aizstāvības realizēšanas aspektu, tai korespondējošā aizstāvības funkcija tiek raksturota kā viss procesuālo darbību un tiesību loks, kas ir izmantojams, atspēkojot celto apsūdzību vai raugoties izcelt tās nepilnības, kā arī noskaidrot apsūdzēto attaisnojošus, viņa atbildību izslēdzošus vai mīkstinājošus apstākļus, kā arī aizsargāt citas viņam piemītošas tiesības vai tiesiskās intereses. [24]

Šāds definējums varētu radīt pieļāvumu, ka aizstāvības funkcija tiek atvasināta no apsūdzības funkcijas, ievērojot, ka pēc būtības aizstāvība ir reakcija uz apsūdzību. Tomēr šāds viedoklis būtu pārsteidzīgs, jo aizstāvība kā pretatbilde apsūdzībai nav tai radniecīga, turklāt tā ir patstāvīga, proti, aizstāvības realizēšana nav atkarīga no apsūdzības funkcijas realizētāja labvēlības. [25]

Praktiskā dimensijā aizstāvības realizēšana ietver visu to procesuāli nepieciešamo un pieļaujamo darbību īstenošanu, kas ir vērsta uz apsūdzēto apgalvojumu atspēkošanu un personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pozīcijas pamatošanu. Vienlaikus aizstāvja pienākumu lokā ietilpst prasība iegūt ziņas, kas ļautu raksturot apsūdzētā personību un piemērot atbilstošu sodu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Atsevišķos tiesību palīgavotos tiek skaidrots, ka aizstāvības realizēšana var aptvert arī darbības, kas vērsta uz apsūdzētā personisko un mantisko tiesību un tiesiski aizsargāto interešu aizsardzību, tajā skaitā raugoties mazināt ierobežojumus vai kaitējumu, ko radījusi valsts piespiedu instrumentu, piemēram, drošības līdzekļu piemērošana. [26]

Funkcionālā nozīmē «aizstāvību» iespējams raksturot arī kā «[...] jebkuru identificējamu apstākļu kopumu, kas var novērst nepamatotu vai pārāk bargu notiesāšanu par noziedzīgu nodarījumu, ne tikai to pozitīvi tiesisko priekšrakstu kopumu, kas ietverts kodificētajās kriminālprocesuālajās normās.» [27] Turklāt vācu tiesību zinātnieki uzskata, ka līdztekus procesuālajai aizstāvības funkcijas būtībai, kas saistāma ar aizstāvēšanos pret izvirzītajiem apsūdzošajiem apsvērumiem, pastāv arī aizstāvības psiholoģiskā un humānā funkcija, kas nav ietilpināma konkrētos tiesiskos priekšrakstus, bet eksistē tālab, ka cilvēciskā ziņā apsūdzētajam kā cieņu pelnošam subjektam ir nepieciešama drošības un atbalsta sajūta. [28]

Rezumējot minēto, norādāms, ka aizstāvības funkcija ir viena no kriminālprocesuālās darbības pamatfunkcijām, kas vērsta uz apsūdzēto attaisnojošu vai atbildību mīkstinošu apstākļu nodibināšanu, raugoties atspēkot apsūdzības funkcijas realizētāja argumentus un radīt šaubas par to pamatotību, kā arī aizsargāt apsūdzētā personiskās un mantiskās tiesības un intereses, izmantojot visus tiesiski pieļaujamus instrumentus tiesiskajā sistēmā.

Piemērojot *praeter legem* metodi, piektkārt, nepieciešams pārbaudīt formulēto tēzi jeb atklātā juridiskā jēdziena «aizstāvības funkcija» saturu. [29] Autore, aplūkojot doktrināri attīstītos metodoloģijas punktus, pauž viedokli, ka iepriekš formulētais «aizstāvības funkcijas» saturisko robežu definējums precizē likumdevēja izmantotā jēdziena saturu un tiesību normas piemērotājam eventuāli varētu atvēlēt pietiekamu rīcības brīvību, meklējot tiesisko risinājumu tiem gadījumiem, kur Kriminālprocesa likuma tvērums nav bijis pietiekami izsmeļošs.

Pēdējais solis juridiskās metodes *praeter legem* pielietošanā ir saistīts ar siloģisma slēdziena formulēšanu, atbilstoši koriģējot sākotnēji piedāvāto slēdzienu virkni. Tādējādi vispārīgs siloģisma shēmas formulējums šādā gadījumā būtu: «Ja aizstāvis, ja īsteno personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, aizstāvību kriminālprocesā, tad viņam ir tiesības un pienākums realizēt aizstāvības funkciju, izmantojot visus tiesiski pieļaujamus instrumentus aizstāvamā tiesību un tiesiski aizsargāto interešu aizsardzībai, aizstāvoties pret celto apsūdzību un noskaidrojot apsūdzēto attaisnojošus vai atbildību mīkstinošus apstākļus.»

Kopsavilkums

- 1) Kriminālprocesuālā kārtība nevar funkcionēt bez skaidri definēta, iespējami pilnīgāka un tiesiskās garantijas piešķiršana kriminālprocesuālā noregulējuma, un šādu pienākumu likumdevējam radīt pienācīgu procesuāltiesisko ietvaru noteic Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atklātais vispārējais tiesību princips «nullum iudicium, sine lege» (lat. *Nav tiesiskuma bez likuma*).
- 2) Atklātā juridiskā jēdziena «aizstāvības funkcija» saturisko robežu noteikšana, pielietojot *praeter legem* juridisko metodi, ir nepieciešama adekvātai un procesuāli

pietiekamai tiesību uz aizstāvību izpratnei. Šādā dimensijā attiecīgās juridiskās metodes pielietojums ļauj noskaidrot, ka pat tajos gadījumos, kad Kriminālprocesa likuma saturiskais tvērums nav pietiekams tiesiskās situācijas atrisināšanai, kas saistīta ar aizstāvības realizēšanu, tiesību normas piemērotāja uzdevums ir interpretēt aizstāvības darbību tās realizētās aizstāvības funkcijas tvērumā.

- 3) Aizstāvības funkcijas mērķis ir vērsts uz apsūdzēto attaisnojošu vai atbildību mīkstinājošu apstākļu nodibināšanu, atspēkojot apsūdzības funkcijas realizētāja argumentus un radot šaubas par to pamatotību, kā arī aizsargāt apsūdzētā personiskās un mantiskās tiesības un intereses, izmantojot visus tiesiski pieļaujamus instrumentus tiesiskajā sistēmā.

- [1] Sk. arī: Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/4088-krimin%C4%81process> [aplūkots 2024. gada 26. februārī].
- [2] Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2024. gada 15. februāra spriedumu lietā *Škoberne pret Slovēniju* (pieteikums Nr. 19920/20).
- [3] Latvijas Republikas Satversmes 92. pants: tiesības uz taisnīgu tiesu. Satversmes tiesas judikatūra. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 85. lpp.
- [4] Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 22. jūnija spriedums lietā *Kēme un citi pret Beļģiju*, pieteikums Nr. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 un 33210/96, para. 101.–102.
- [5] Treschsel S. Human Rights in Criminal Proceedings. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 111.
- [6] Luchtman M., Vervaele J. European Agencies for Criminal Justice and Shared Enforcement (Eurojust and the European Public Prosecutor's Office). *Utrecht Law Review*, Vol. 10, Issue No. 5, December 2016, p. 132.–134.
- [7] Judicium. Pieejams: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/judicium> [aplūkots 2024. gada 28. februārī].
- [8] Latvijas tiesu vēsture. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1936. gada 1. marts, Nr. 3, 562. lpp.; Krons M. Civillikuma pirmais pants. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1937. gada 1. aprīlis, Nr. 2, 273. lpp.
- [9] Sk. Judicium. Pieejams: <https://thelawdictionary.org/judicium/> [aplūkots 2024. gada 28. februārī].
- [10] Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa regulējuma pietiekamība un skaidrība attiecībā uz pierādīšanas standartu un pierādījumu pietiekamību. Grāmatā: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2015–2020. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021, 565. lpp.
- [11] Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa regulējuma pietiekamība un skaidrība attiecībā uz pierādīšanas standartu un pierādījumu pietiekamību. Grāmatā: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2015–2020. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2021, 565. lpp.
- [12] Sal. Meļķis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 130.–131. lpp.
- [13] Meļķis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 132. lpp.
- [14] Sk. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 16. novembra spriedums lietā SKA–899/12, 8. punkts.
- [15] Sk. Sniedzīte G. Tiesību normu iztulkošana *praeter legem*. *Likums un Tiesības*, 2005, Nr. 11 (75), 351.–353. lpp.
- [16] Sniedzīte G. Tiesību normu iztulkošana *praeter legem*. *Likums un Tiesības*, 2005, Nr. 11 (75), 353. lpp.
- [17] Sniedzīte G. Tiesību normu iztulkošana *praeter legem*. *Likums un Tiesības*, 2005, Nr. 11 (75), 353. lpp.

- [18] Sniedzīte G. Tiesību normu iztulkošana *praeter legem*. Likums un Tiesības, 2005, Nr. 12 (76), 377. lpp.
- [19] Sniedzīte G. Tiesību normu iztulkošana *praeter legem*. Likums un Tiesības, 2005, Nr. 12 (76), 378. lpp.
- [20] Kaija S. Kriminālprocesa likuma 17. panta komentārs. Grāmatā: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. K. Stradas–Rozenbergas zin. red. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 83.–84. lpp.
- [21] Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Rīga: RaKa, 2000, 59. lpp.
- [22] Turpat, 173. lpp.
- [23] Kaija S. Issues in separation of criminal procedural functions. SHS Web of Conferences, 2018, Vol. 40. Pieejams: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20184001010> [aplūkots 2024. gada 24. februārī]. Sk. arī: Горбачева Е. В. Функции защиты как необходимый элемент состязательного процесса. Сибирский юридический вестник, 2003, No. 4, с. 55.–60.
- [24] Kittel G. N. Criminal defense attorneys: A study of pluralism in practice styles and conditions. The Journal of the Legal Profession, 1986, Vol. 11, pp. 85–102.
Sk. arī: Dash S. The Emerging Role and Function of the Criminal Defense Lawyer. North Carolina Law review, 1969, Vol. 47, No. 3, pp. 598–632.
- [25] Kaija S. Issues in separation of criminal procedural functions. SHS Web of Conferences, 2018, Vol. 40. Pieejams: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20184001010> [aplūkots 2024. gada 24. februārī].
- [26] Sk. vairāk: Vargha J. Das Strafprozessrecht: Systematisch Dargestellt. Berlin: Carl Heymanns Verlag, 1885, S. 280–296.
- [27] Rusanovs E., Lielbriede L. Tiesību uz aizstāvību realizācijas korelācija ar paziņojuma par noprotināmajām personām sagatavošanu (turpinājums). Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/282686-v-tiesibu-uz-aizstavibu-realizacijas-korelacija-ar-pazinojuma-par-noprotinamajam-personam-sagatavosa/> [aplūkots 2024. gada 25. februārī].
- [28] Gass G. Die Stellung des Verteidigers im Strafprozess. Graz: Rechtswissenschaften an der rechtswissenschaftlichen Fakultät der Karl-Franzens-Universität Graz, 2020, S. 47.
- [29] Sniedzīte G. Tiesību normu iztulkošana *praeter legem*. Likums un Tiesības, 2005, Nr. 12 (76), 380. lpp.